

Aan de minister voor Rechtsbescherming

De heer drs. S. Dekker

Postbus 20301

2500 EH Den Haag

Betreft: Nota van wijziging op het wetsvoorstel Transparantie Maatschappelijke Organisaties (WTMO)

Den Haag, 29 juni 2021,

Geachte minister Dekker,

Onze organisaties maken graag gebruik van de internetconsultatie t.a.v. de Nota van Wijziging op het wetsvoorstel WTMO. In de eerste internetconsultatie in februari 2019 hebben wij als consortium al onze bezwaren geuit ten opzichte van de vorige versie van het WTMO.

We zien een aantal relevante wijzigingen in de nota die een positieve uitwerking kunnen hebben in de toepassing van de wet in de praktijk. Wij gaan daar hieronder kort nader op in. Tegelijkertijd blijft er in het wetsontwerp een aantal voorstellen staan dat naar onze mening de vrijheid van vereniging, vergadering en meningsuiting van maatschappelijke organisaties kan ondermijnen. Deze vrijheden, die Nederland via haar buitenlandbeleid t.a.v. mensenrechten en ruimte voor het maatschappelijke veld wereldwijd tracht te beschermen, mogen door de WTMO in eigen land niet in het gedrang komen. Mogelijke inperkingen in Nederland hebben niet alleen gevolgen op eigen bodem, ze hebben ook gevolgen voor de impact die ons land wil hebben op civiele, politieke, sociale en economische rechten van mensen en gemeenschappen wereldwijd. In een tijdperk waar deze vrijheden wereldwijd weer zwaar onder druk staan, zou de Nederlandse overheid verdere inperking van het maatschappelijke veld niet moeten willen faciliteren.

Relevante wijzigingen die een verbetering zijn op de vorige versie van het wetsvoorstel:

- **‘Afkomstig van buiten lidstaat’ vervalt.** Hierdoor is het enkel ontvangen van donaties uit het buitenland geen reden meer om ‘verdacht’ te zijn, en zijn de gedragingen/activiteiten van een organisatie leidend in het opvragen van informatie. Onder mogelijk ongewenste geldstromen vallen nu ook donaties uit het binnenland en binnen de EU/EER.
- **Er is meer duidelijkheid over wat er met vergaarde informatie vervolgens kan worden gedaan en door wie, zoals:** de burgemeester kan nog steeds bij verstoring van de openbare orde inzicht in donaties vragen en dit met het OM delen. **“Het is vervolgens aan het openbaar ministerie om te bepalen of, en, zo ja, welke, vervolgactie wordt ondernomen.”**, aldus toelichting (p.5).

Deze mogelijke acties staan vermeld in het nieuw toegevoegde artikel 4a en gaan via een **rechterlijke toetsing**. Artikel 4 biedt een **oplopende schaal aan interventiemogelijkheden**, “die al naar gelang de aard en omvang van de (vermeende) ondermijning van de democratische rechtsorde kunnen worden ingezet.” (toelichting, p. 6.) De maatregelen worden bij de burgerlijke rechter verzocht. Dit betekent tevens dat het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering van toepassing is.

- Er wordt een **toelichting gegeven over criteria en toetskaders** voor de “ondermijning van de democratische rechtsstaat”, welke (type) activiteiten hieronder zouden kunnen vallen en de invulling van noodzaak tot maatregelen tegen de organisatie indien het aannemelijk is dat er door haar gedragingen en activiteiten **sprake is van (een klaarblijkelijk dreigende) ondermijning** van de democratische rechtsorde. De rechter zal een afweging maken onder meer aan de hand van **de ernst en aard van de gedragingen en de aard en ernst van de gevolgen voor de rechtsstaat.** (artikel 4a, lid 1)

We vinden het positief dat het wetsontwerp duidelijker criteria heeft geformuleerd voor wat de ondermijning van de democratische rechtsstaat inhoudt en dat er rechtstatelijke waarborgen zijn.

Onze **voornaamste kritiek** betreft **de rol van de burgemeester en het oprekken van het begrip “openbare orde”**. In het wetsontwerp heeft de burgermeester vergaande bevoegdheden om informatie op te vragen van organisaties die naar diens inzien de openbare orde zouden verstoren. De burgemeester die wordt beschouwd als schakel tussen een maatschappelijke organisatie, die wordt verdacht van de ondermijning van de democratische rechtsstaat, en het Openbaar Ministerie blijft in onze ogen problematische kanten hebben. Waarom kan het OM bij verdenking op de ondermijning van de democratische rechtsstaat vanuit haar niet-politiek gekleurde mandaat niet direct de gewenste informatie opvragen van een maatschappelijke organisatie? Het is immers ook het OM dat beslist over mogelijke vervolgstappen. **Ons advies is om het opvragen en verwerken van persoonsgegevens uitsluitend bij het OM te beleggen, al dan niet na een ‘tip’ van de burgemeester die n.a.v. lokale signalen een gegronde verdenking van een organisatie heeft.** Wie houdt toezicht op het handelen van de burgemeester om willekeur van zijn/haar beslissingen t.a.v. een mogelijk verdachte organisatie te voorkomen? En waarom volstaan de huidige Openbare Orde en Veiligheid (OOV) bevoegdheden van burgemeesters en het OM niet? Burgemeesters hebben **niet het mandaat en zijn niet toegerust om (deel)taken van het OM over te nemen**, zoals strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde. Burgemeesters worden benoemd op voordracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties na aanbeveling van de gemeenteraad, en hebben vrijwel altijd een politieke kleur. En ondanks dat de meerderheid van hen hun rol als eerste burger opvat op een wijze die recht doet aan deze rol en het daarbij behorende mandaat, kan er niet worden gegarandeerd dat (in de toekomst) bepaalde politiek gedreven voor- en afkeuren zullen meespelen in het besluit om te bepalen of een maatschappelijke organisatie activiteiten onderneemt die de openbare orde bedreigen en de democratische rechtsstaat ondermijnen.

In artikel 3.1 kan de burgemeester aan de maatschappelijke organisatie inzage vragen over geografische herkomst, doel en omvang van een of meer donaties. Volgens artikel 3.3 is het bestuur van een maatschappelijke organisatie verplicht aan het verzoek mee te werken om de verzochte informatie schriftelijk aan te leveren. De burgemeester is bevoegd tot oplegging van een last onder dwangsom ter handhaving van deze verplichting. Er zijn in het wetsontwerp **geen waarborgen voor een maatschappelijke organisatie om inzage in de motivatie van zo’n verzoek te verkrijgen noch om bezwaar te maken tegen het verzoek.** Dit zijn tekortkomingen die in een protocol en procedure voor het indienen van een bezwaarschrift kunnen worden geadresseerd.

In artikel 3.2 wordt aan de burgemeester de bevoegdheid verleend om persoonsgegevens te verwerken waaruit religieuze of levensbeschouwelijke overtuigingen kunnen blijken. Het is niet duidelijk waarom dergelijke persoonsgegevens van belang zijn. **Wat is de relevantie van religieuze of levensbeschouwelijke overtuigingen t.o.v. het doel van deze wet en in hoeverre is het noodzakelijk dat dergelijke gegevens verzameld worden?** Mocht het écht noodzakelijk zijn, dan is het onzes inziens belangrijk om het verwerken van religieuze gegevens verder af te bakenen door meer te concretiseren over welke persoonsgegevens het specifiek gaat en eventueel te werken met pseudoniemen. De

huidige formulering geeft ook hier te veel ruimte aan de burgemeester om te bepalen welke informatie hieronder kan vallen. Dit kan een disproportionele inbreuk maken op de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging (art. 6 Grondwet). Overigens is niet duidelijk wie en hoe de burgemeester gecontroleerd kan worden of het verwerken van deze persoonsgegevens in overeenstemming gebeurt met de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).

Omdat willekeur niet kan worden uitgesloten vinden wij het belangrijk dat er **waarborgen komen om de handelingsautoriteit van de burgemeester** zoals die in de huidige versie worden beschreven te kunnen controleren. Zoals het **vaststellen van de handelingsbevoegdheden van de burgemeester in een door de gemeenteraad vastgestelde APV** en **reguliere verantwoording aan de gemeenteraad** t.a.v. de wijze van invulling ervan. En zoals de (achteraf) **bekrachtiging van de raad van een eventueel uitgevaardigde verordening of opgelegd dwangbevel**.

Gekoppeld aan ons bezwaar t.a.v. mogelijk willekeurig handelen van de burgemeester, hebben we **bezwaar aan het koppelen van het handhaven van de openbare orde door de burgemeester en het ondermijnen van de democratische rechtsstaat**. Deze begrippen zijn naar onze mening niet van dezelfde orde van grootte. Immers is kenmerkend aan het handhaven van de OOV dat hieraan **direct invulling** moet worden gegeven en **geen tijd is voor overleg**. Dit kenmerk **vervalt** wanneer onderzocht moet worden of activiteiten van een maatschappelijke organisatie al dan niet ondermijnend zouden kunnen zijn aan de democratische rechtsstaat, zoals het uitdelen van tijdschriften of het houden van lezingen. Ook hier weer geldt: **het toetsen of activiteiten ondermijnend zijn aan de democratische rechtsstaat valt onzes inziens niet binnen het mandaat van de burgemeester**, maar van het OM. De burgemeester is verantwoordelijk voor een ordelijk verloop van het maatschappelijk verkeer in de openbare ruimte, ofwel de handhaving van de grondrechten van de inwoners in haar of zijn gemeente.

Hoogachtend,

Breed Mensenrechten Overleg

European Center for Not for Profit Law

Human Security Collective

Justice and Peace Nederland

Mensen met een Missie

Netherlands Helsinki Committee

Wo=Men Dutch Gender Platform